

7. Piaget, J., Inhelder, B. (1996). *Psychologia dziecka*. Wyd. 2. Przełożyła Z. Zakrzewska. Wrocław: Wyd. Siedmiogród.
8. Venger, A.A., Vygotskaya, G. L, Leongard, E.I. (1972). *Otbor detey w specyjalnye doskolnye uchrezdeniya*. Moskwa: Prosveshchene.
9. Vygotski, L.S. (1971). *Wybrane prace psychologiczne*. Warszawa: PWN.
10. Vygotski, L.S. (2003). *The Psychology of Human Development*. Moskwa: Smysl.

The article discusses the issue of the assessment of cognitive development with the use of the task-support-task procedure. A theoretical model of diagnosis based on the concept by L.S. Vygotsky, R. Case, and A. Bandura was developed and described. What these concepts have in common is the recognition of the importance of social environment for child development. The fundamental role in the assessment plays Vygotskian concept of Proximal Zone of Development. The second part is dedicated to a qualitative and quantitative description of a set of cognitive tasks.

Keywords: assessment, zone of actual and proximal development, cognitive ability, task.

Отримано 28.2.2012

УДК 376.42

Х.В. Лепех

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ШКОЛИ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

У статті проаналізовано поняття психологічної готовності до навчання, визначено і описано рівні психосоціальної зрілості, тривожності, словниковий запасу у аутичних дітей, а також здорових дітей.

Ключові слова: "аутична дитина", готовність до школи, психосоціальна зрілість, тривожність, словниковий запас.

В статье проанализированы понятие психологической готовности к обучению, определены и описаны уровни психосоциальной зрелости,

тревожності, словарний запаса у аутичних дітей, а також здорових дітей.

Ключевые слова: "аутичний ребенок", готовность к школе, психосоциальная зрелость, тревожность, словарный запас.

Проблема готовності дитини до навчання і, зокрема, психологічна готовність до школи широко вивчена на сучасному етапі розвитку науки. Під психологічною готовністю до шкільного навчання розуміється необхідний і достатній рівень психологічного розвитку дитини для засвоєння шкільної програми за певних умов навчання. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання – це один з найважливіших підсумків психологічного розвитку в період дошкільного дитинства. Від рівня сформованості психологічної готовності до шкільного навчання залежить успішність наступного навчання дітей у школі.

На сьогоднішній день велика увага приділяється навчанню і розвитку дітей з особливими потребами. Враховуючи специфіку навчання для цих дітей, проблема психологічної готовності є недостатньо вивчена. В центрі уваги зарубіжних і вітчизняних дослідників знаходяться аутичні діти.

Актуальність роботи полягає в тому, що проблема психологічної готовності до школи дітей з аутизмом вивчена недостатньо. Як відомо дитина з аутизмом має набір специфічних особистісних рис, особливостей поведінки та інтелектуальної діяльності, що відрізняються від її здорових однолітків. Таким чином, оскільки при розладах спектру аутизму формуються особистісні аномалії, що поєднуються з розладами поведінки і пошкодженням розумового розвитку, а особливо порушенням мови, зокрема її комунікативної функції проблема формування готовності до навчання дітей з аутизмом зберігає свою значимість.

Психологічна готовність дитини до навчання в школі є предметом постійної уваги психологів. Від успішного розв'язання цієї проблеми залежить адаптація дитини до шкільного життя, оволодіння нею навчальною діяльністю і, як наслідок, формування всебічно розвиненої особистості [1, с. 15]. Дослідження психологів показали, що шестирічні діти мають більші фізичні та пізнавальні здібності, відносно вищу чутливість до навчання, проте, вони вирізняються підвищеною збудливістю, емоційністю, досить швидкою втомлюваністю, нестійкістю уваги, ситуативністю поведінки.

Дитина, яка вступає до школи, повинна бути зрілою у фізіологічному та соціальному сенсі, повинна досягти відповідного рівня розумового та емоційного розвитку. До цього моменту вона вже

багато чого досягла в міжособистісних відносинах: орієнтується в сімейно-родинних зв'язках, вміє зайняти бажане і відповідне своєму соціальному статусу місце серед рідних і близьких [1, с. 20]. Вона вміє будувати відносини з дорослими і однолітками: має навички самовладання, вміє підлаштовуватися під обставини, бути непохитною до своїх бажань. Дитина вже розуміє, що оцінка її вчинків і мотивів визначається, насамперед, тим, як її вчинки виглядають в очах оточуючих людей. В цьому віці істотним досягненням в розвитку особистості дитини виступає перевага мотиву "Я повинен" над мотивом "Я хочу".

Метою нашого дослідження є визначити соціально – психологічні особливості готовності високофункціональних дітей з аутизмом до навчання в школі.

У психологічному дослідженні брали участь 40 дітей шестирічного віку ДНЗ№ 133. Серед них 20 дітей (11 хлопчиків і 9 дівчаток) та 20 аутичних дітей (8 хлопчиків і 12 дівчаток).

Дослідження здійснювалось у три етапи: налагодження контакту, спостереження і останній етап застосування методик.

У даному психологічному дослідженні використовувались такі методики:

1. Оцінювання психосоціальної зрілості за тестовою бесідою (за А. Керном – Я.Йєрасеком);
2. Тест "Тривожність" (за Теммл, Дорка, Амен);
3. Тест "Словниковий запас";

Оцінювання психосоціальної зрілості за тестовою бесідою (за А. Керном – Я.Йєрасеком)

Мета: визначення загального розумового розвитку дитини, її уявлень про довкілля, рівень сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення. Методика складається із двадцяти двох запитань та містить такі шкали як: незрілість, середня зрілість та шкільна зрілість.

Тест "Тривожність" (за Теммл, Дорка, Амен)

Мета: визначення рівня тривожності. Тест складається із 3 14 картинок розміром 8,5 на 11 см у двох варіантах (для хлопчиків і для дівчаток). Кожен малюнок сюжетно є типовою для життя дитини ситуацією. Тест має наступні шкали: слабкий, середній, добрий та високий рівні тривожності.

Тест "Словниковий запас"

Мета: визначення наявного в дитини необхідного словникового запасу, що дає змогу успішно розпочати навчання. Тест складається із чотирьох опитувальників і містить наступні шкали, що визначають рівні розвитку: слабкий, середній, добрий та високий.

Опис та інтерпретація результатів дослідження

Відмінність рівнів тривожності серед здорових дітей та аутичних дітей.

Можна зробити висновок про те, що у 48,1% аутичних дітей переважає високий рівень тривожності, у 31,7% переважає середній рівень тривожності, а в 20,2% дітей домінує низький рівень тривожності. Натомість у 22,4% здорових дітей переважає високий рівень тривожності, у 30,2% середній рівень та у 47,4% низький рівень тривожності. У аутичних дітей на відміну від здорових дітей вищий рівень тривожності.

Відмінність рівнів психосоціальної зрілості серед здорових дітей та аутичних дітей.

У 30,3% аутичних дітей переважає психосоціальна незрілість, серед 49,2% дітей переважає середня зрілість та серед 20,5% шкільна зрілість. Натомість, у 39% здорових дітей переважає незрілість, у 20% виявлена середня зрілість та у 41% дітей властива шкільна зрілість. У здорових дітей вищий рівень шкільної зрілості, що свідчить про сформованість розумових операцій і розвиток зв'язного мовлення.

Також у 25,4% аутичних дітей високий рівень словникового запасу, у 30% дітей середній рівень словникового запасу і в 44,6% низький рівень словникового запасу. Натомість, у 60,5% здорових дітей високий рівень словникового запасу, у 26% середній та у 13,5% дітей низький. Це свідчить про те, що у здорових дітей вищий рівень словникового запасу.

Порівняння психологічних властивостей готовності до навчання в школі здорових дітей та аутичних дітей.

Для порівняння двох груп було використано т-тест.

При рівні $p < 0,05$ виявились такі відмінності:

- відмінність у рівні словникового запасу ($t = 0,004$, $df=81$; при $p=0,9965$), в групі здорових дітей рівень прояву цієї ознаки. Це можна пояснити тим, що діти, які нормально розвиваються швидше опановують нові слова, на відміну від аутичних дітей, в яких порушене сприймання а також мовлення.

- у рівні психосоціальної зрілості ($t = 0,477$, $df=81$; при $p=0,6344$). У здорових дітей вищий рівень прояву психосоціальної зрілості, на відміну від високо функціональних аутичних дітей. Це можна пояснити тим, що у здорових дітей вищий рівень розумового розвитку, що виражається у сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення. Натомість, у аутичних дітей мова та розумовий розвиток розвиваються повільніше, а також порушений соціальний розвиток.

- відмінність у рівні тривожності ($t = 2,684$, $df=81$; при $p=0,3205$). У здорових дітей нижчий рівень тривожності, на відміну від аутичних дітей. Це можна пояснити підвищеною сенсорною чутливістю аутичних дітей, що зумовлює їх вищий рівень тривожності.

Кореляційний аналіз

Кореляції у групі аутичних дітей

Встановлений обернений кореляційний зв'язок між тривожністю та словниковим запасом ($r = -0,46$), із зростанням тривожності знижується словниковий запас аутичних дітей. Високий рівень тривожності перешкоджає повноцінному розвитку дітей. Виявлений обернений кореляційний зв'язок між тривожністю та ознаками предметів ($r = -0,54$), із зростанням тривожності знижується запам'ятовування ознак предметів, що впливає на об'єм словникового запасу (Див. Рис. 1.).

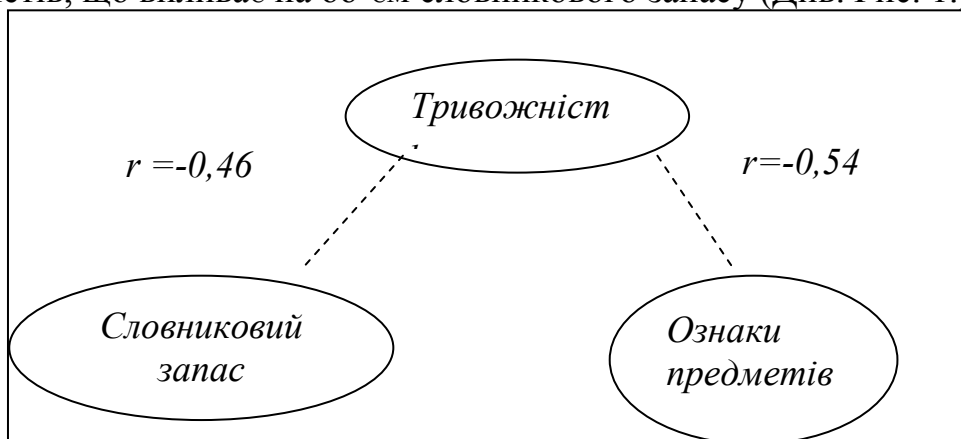

Рис. 1 Взаємозв'язок тривожності, словникового запасу та ознак предметів

Також виявлений прямий кореляційний зв'язок між психосоціальною зрілістю та словниковим запасом ($r = 0,70$), із зростанням рівня психосоціальної зрілості зростає рівень словникового запасу. Це можна пояснити тим, що наявність розумового розвитку, сформованість розумових операцій і зв'язного мовлення сприяє розвитку словникового запасу у аутичних дітей.

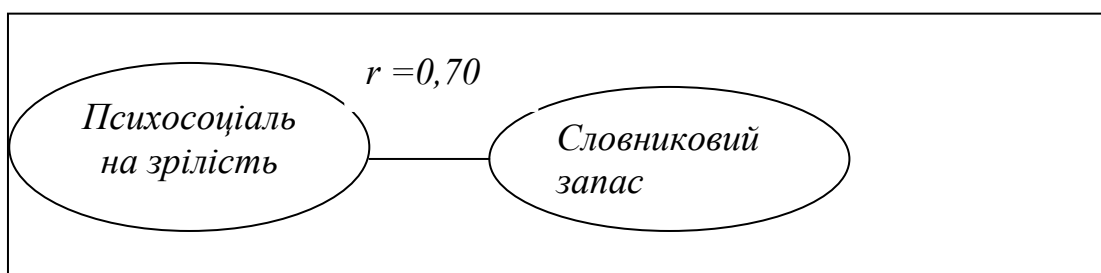

Рис.2 Взаємозв'язок психосоціальної зрілості та словникового запасу

Кореляції у групі здорових дітей

Виявлений прямий кореляційний зв'язок між психосоціальною зрілістю та ознаками предметів ($r = 0,58$), із зростанням рівня

психосоціальної зрілості зростає рівень словникового запасу, запам'ятовування дітьми ознак предметів. Це можна пояснити тим, що високий розумовий розвиток дитини, сформованість розумових операцій сприяє розвитку мовлення. Встановлено обернений кореляційний зв'язок між психосоціальною зрілістю та тривожністю ($r = -0,60$), із зростанням психосоціальної зрілості знижується тривожність. Це можна пояснити тим, що високий розумовий розвиток дитини підвищує її впевненість у власних силах та знижує тривожність (див. рис. 3.)

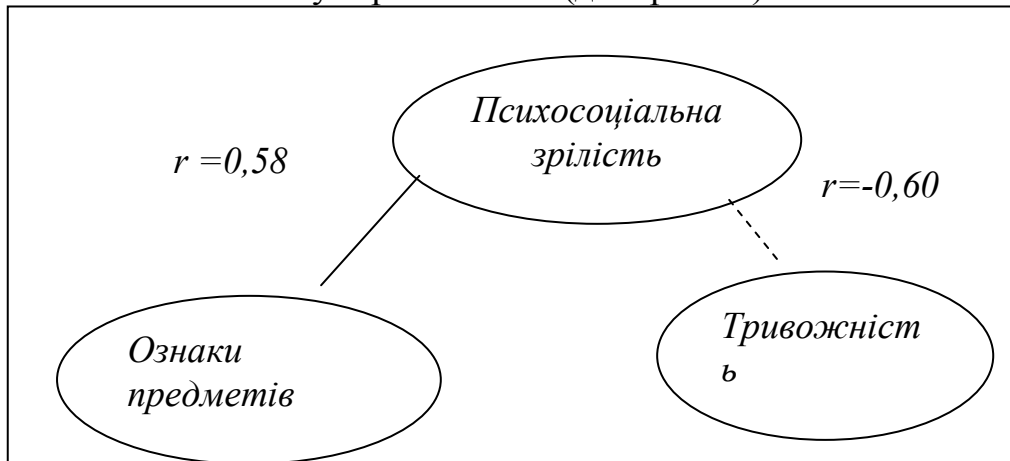

Рис. 3. Взаємозв'язок психосоціальної зрілості, ознак предметів та тривожності

Факторний аналіз у групі аутичних дітей

Фактор 1 пояснює 35% дисперсії, і має назву "Тривожність". Представлений такими шкалами як: різні значення ($r=0,862$, $p=0,7$), ознаки предметів ($r=0,842$, $p=0,7$), тривожність ($r=-0,771$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали різні значення. Найменше факторне навантаження характерне для шкали тривожність. Це можна пояснити тим, що збагачення словникового запасу різними значеннями слів та ознаками предметів дітей дошкільного віку знижує рівень їх тривожність, оскільки ці властивості взаємопов'язані.

Фактор 2 пояснює 27% дисперсії, і має назву "Психосоціальна зрілість". Представлений такими шкалами як: словниковий запас ($r=0,882$, $p=0,7$), психосоціальна зрілість ($r=0,903$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали психосоціальна зрілість, а найменше для шкали словниковий запас. Це можна пояснити тим, що діти дошкільного віку, у яких добре розвинений словниковий запас мають високий рівень розумового розвитку, у таких дітей рівень сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення відповідає віку дитини та досяг шкільної зрілості.

Факторний аналіз у групі здорових дітей

Фактор 1 пояснює 39% дисперсії, і має назву "Психосоціальна зрілість". Представлений такими шкалами як: ознаки предметів ($r=0,783$, $p=0,7$), психосоціальна зрілість ($r=0,868$, $p=0,7$), тривожність ($r=0,737$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали психосоціальна зрілість. Найменше факторне навантаження характерне для шкали тривожність. Це можна пояснити тим, що діти дошкільного віку, які активно вивчають ознаки різноманітних предметів, збагачуючи свій словниковий запас, розвивають власний розумовий розвиток впевнені у власних силах, і це знижує їх тривожність.

Фактор 2 пояснює 14% дисперсії, і має назву "Словниковий запас". Представлений такими шкалами як: різні значення ($r=0,762$, $p=0,7$), наявність дієслів ($r=0,049$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали різні значення, а найменше для шкали наявність дієслів. Це можна пояснити тим, що вивчення дітьми різних значень слів сприяє насиченням новими дієсловами словникового запасу дітей.

Факторний аналіз у загальній групі

Фактор 1 пояснює 31% дисперсії, і має назву "Психосоціальна зрілість". Представлений такими шкалами як: словниковий запас ($r=0,749$, $p=0,7$), психосоціальна зрілість ($r=0,751$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали психосоціальна зрілість. А найменше факторне навантаження характерне для шкали словниковий запас. Це можна пояснити тим, що діти дошкільного віку, у яких добре розвинений словниковий запас мають високий рівень розумового розвитку, у таких дітей рівень сформованості розумових операцій і розвитку зв'язного мовлення відповідає віку дитини та досяг шкільної зрілості, оскільки ці властивості взаємопов'язані.

Фактор 2 пояснює 24% дисперсії, і має назву "Ознаки предметів". Представлений такими шкалами як: різні значення ($r=0,832$, $p=0,7$), ознаки предметів ($r=0,875$, $p=0,7$). Найбільше факторне навантаження характерне для шкали ознаки предметів, а найменше для шкали різні значення. Це можна пояснити тим, що діти дошкільного віку, які збагачують свій словниковий запас різними значеннями слів краще виокремлюють ознаки предметів та розвивають мовлення.

У аутичних дітей на відміну від здорових дітей вищий рівень тривожності. Натомість, у здорових дітей переважає вищий рівень шкільної зрілості, що свідчить про сформованість розумових операцій і розвиток зв'язного мовлення та вищий рівень словникового запасу.

Отже, можна зробити висновок про те, що у здорових дітей вищий рівень словникового запасу, психосоціальної зрілості, та нижчий рівень тривожності. Натомість у групі аутичних дітей нижчий рівень

словникового запасу, психосоціальної зрілості та вищий рівень тривожності.

У групі аутичних дітей виявлені обернені кореляційні зв'язки між тривожністю, словниковим запасом і ознаками предметів. Та прямий кореляційний взаємозв'язок між психосоціальною зрілістю та словниковим запасом. Натомість, у групі здорових дітей виявлено прямий кореляційний зв'язок між психосоціальною зрілістю та ознаками предметів та виявлено обернений кореляційний зв'язок між психосоціальною зрілістю та тривожністю.

Згідно із факторним аналізом наступні результати: у дітей досліджуваних груп виявлені схожі шкали у другому факторі, це словниковий запас. Це можна пояснити тим, що як у здорових дітей, так і в аутичних дітей розвивається словниковий запас та мовлення, проте у групі аутичних дітей мова розвивається із затримкою.

Таким чином з проаналізованого поняття готовності до навчання, а також отриманих результатів дослідження можемо зробити висновок про недостатню готовність аутичних дітей до школи у порівнянні з здоровими дітьми. Однак це не виключає можливості їхнього навчання, а стимулює до вдосконалення системи психологічного супроводу аутичних дітей у дошкільний і шкільний періоди.

Список використаних джерел

1. Будницкая И.И., Катаева А.А. Ребенок идет в школу. – М.: Педагогика, 1985. – С. 3-20, 43-57.
2. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. – Собр. соч. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 3. – 328 с.
3. Готовность к школе / Под ред. М. Дубровиной. – М.: Владос, 1995. – 289 с.
4. Завтра в школу / За ред. В.К. Котирло. – К.: Радянська школа, 1977. – 128 с.
5. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М.. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 2000. – 336 с.
6. Особенности психического развития детей 6 – 7 летнего возраста / Под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. – М: Наука, 1998. – 179 с.

The article analyzes the concept of psychological preparedness training, defined and described the level of psychosocial maturity, anxiety, vocabulary in autistic children and healthy children.

Keywords: "autistic child" readiness for school, psychosocial maturity, anxiety, vocabulary.

Отримано 20.2.2012